EEN BIOGRAFIE VAN IVO MICHIELS

NICO VAN CAMPENHOUT

Sigrid Bousset, *Wat ik haar niet vertelde*
Amsterdam, De Bezige Bij, 2025, 480 pp., ISBN 9789403182414

In *Wat ik haar niet vertelde*, het non fictieboek van Sigrid Bousset over de Vlaamse auteur Ivo Michiels (1923-2012), lopen biografie en autobiografie voortdurend door, over en in elkaar.

Vader Hugo Bousset, emeritus hoogleraar Nederlandse literatuur van de voormalige Katholieke Universiteit Brussel, promoveerde in 1988 met het proefschrift *Lezen om te schrijven*, een literatuurwetenschappelijke analyse van de roman *Het boek alfa* van Michiels uit 1963. Bousset senior was decennialang de absolute promotor van het experimentele proza van Michiels, die een huisvriend werd van de familie. Sigrid Bousset kende hem vanaf haar twaalfde en begint *Wat ik haar niet vertelde* betekenisvol met de opdracht "*Voor mijn vaders*". Over de genese van haar boek verklaart zij het volgende: "*In de zomer van het jaar 2000 kondigde mijn vader het plan aan Ivo's biografie te schrijven. (…) Mijn vader schreef de biografie niet. (…) Ik deed, op mijn manier, wat hij ooit van plan was te doen*". In 2001-2002 realiseerde zij voor de Vlaamse openbare televisie al een portret van Michiels, in 2011 gevolgd door de publicatie *Meer dan ik mij herinner. Gesprekken met Ivo Michiels*.

Daarbij was echter "*veel ongezegd gebleven*", met name omtrent de houding en het optreden van Michiels – voor de burgerlijke stand Henri Ceuppens – tijdens de Tweede Wereldoorlog, een periode die zijn verdere leven in belangrijke mate determineerde. "*Dit boek*", aldus Bousset, "*is het verhaal van een schrijver getekend door oorlog, en de gevolgen voor zijn intimi*".

Michiels, de oudste van twee zonen uit een katholiek gezin, stopte zijn middelbare studies voortijdig en ging aan het werk bij het fotochemisch bedrijf Gevaert in zijn woonplaats Mortsel. In de late jaren 1930 engageerde hij zich in het Vlaams-nationalisme.

Eind maart 1943 kwam Michiels als verplicht tewerkgestelde terecht in een kliniek in het Duitse Lübeck, waar hij een job kreeg als verpleger en naar eigen zeggen fungeerde als "*verbindingsman tusschen de Vlaamsche werklieden van het hospitaal en de overheden*". Hij leerde er een meisje uit Ekeren kennen,

bij wie hij een zoon verwekte en met wie hij kortstondig getrouwd zou zijn. Ondertussen had hij zich aangesloten bij de collaborerende DeVlag.

Via dat lidmaatschap maakte Michiels in Lübeck kennis met Paul Brockhaus (1879-1965). Deze als theoloog opgeleide leraar en publicist was de centrale figuur in zowel het culturele leven in deze Noord-Duitse stad als in de DeVlag in de omliggende regio Schleswig-Holstein/Mecklenburg. Hij was ook een van de sleutelfiguren binnen de hypernationalistische *Niederdeutsche Bewegung*, die contacten onderhield met de Vlaamse beweging.

In 1944 meldde Michiels zich voor de Germaansche SS Vlaanderen, naar eigen zeggen om dichter bij zijn echtgenote te zijn, die naar België was teruggekeerd om te bevallen. In de SS-school in Schoten doorliep hij een vooropleiding. Vlak vóór de bevrijding in september deserteerde hij en dook onder bij familie. Kort daarna werd hij als collaborateur geïnterneerd en een jaar later veroordeeld tot een jaar gevangenis en twee jaar politietoezicht. Hij werd ook vervallen verklaard van zijn burgerrechten. Omdat hij inmiddels een jaar geïnterneerd was geweest, kwam Michiels op 4 oktober 1945 weer op vrije voeten. Het naoorlogse strafdossier, waaruit deze informatie afkomstig is, heeft Bousset – en dat is veelzeggend – pas na het overlijden van Michiels mogen inkijken.

Nadat hij was vrijgekomen, vond Michiels aanvankelijk aansluiting bij het collaboratiemilieu, onder meer als redacteur van het maandblad *Golfslag*. Daarvan nam hij vervolgens stapsgewijze afstand en definitief als coregisseur en medescenarist van *Meeuwen sterven in de haven*, de *"eerste Belgische existentialistische film"* (1955). Enkele jaren later, toen hij ging werken voor uitgeverij Ontwikkeling, volgde zijn overstap van de katholieke naar de socialistische zuil. In 1957 bracht Michiels de roman *Het afscheid* uit, die hij – hoewel hij voordien al heel wat poëzie en proza had gepubliceerd – beschouwde *"als zijn debuut"* en waarvoor hij een jaar later de Arkprijs van het Vrije Woord ontving. Midden zijn dertiger jaren was 'Ivo Michiels-2.0', die inmiddels ook intensief bezig was met film en eigentijdse beeldende kunst, een feit.

In dat verband wordt Michiels enkele keren genoemd in de in oktober 2025 uitgebrachte, geautoriseerde biografie *Patrick Conrad. Leven, liefdes en werken van een Pink Poet* van literatuurhistoricus Manu Van der Aa (Kalmthout, Pelckmans, 605 pp., ISBN 9789462347731). Michiels was erelid van het Antwerpse literair-artistieke, culinaire en esthetiserende (cult)genootschap van de Pink Poets, dat bestond van 1972 tot 1982 en waarvan schrijver, beeldend kunstenaar en filmregisseur Patrick Conrad medeoprichter en één van de animatoren was.
Hoewel hij er in zijn literaire werk later uitvoerig uit heeft geput, is Michiels met zijn oorlogsverleden tegelijk altijd verhullend om niet te zeggen leugenachtig omgegaan, ook – en niet het minst – ten opzichte van dichte vrienden en bekenden, inclusief de familie Bousset. *"Hij duwde er van tevoren een raster op, een gecomponeerd weloverwogen kader. Zo werd het van meet af een journal ciselé, een artefact"*, aldus zijn biografe. Het is bijgevolg enerzijds wel en anderzijds niet paradoxaal dat Michiels precies voor zijn kort daarna verfilmde roman *Een tuin tussen hond en wolf* uit 1977, waarin de Tweede Wereldoorlog een dominante factor vormt, de driejaarlijkse Staatsprijs voor verhalend Proza ontving. *"De oorlog"*, zo noteert Bousset, *"was er altijd en onvermijdelijk, een schrijversleven lang"*. Of nog: *"Ivo's trauma's, zijn angst, een leven lang. Gebukt onder een schuld die hij voor zichzelf had verveelvoudigd door de wond toe te*

dekken, terwijl hij zijn ikjes bij elkaar sprokkelde, bescherming in zijn teksten zocht". Net als in een gecompliceerd en complex persoonlijk en amoureus parcours, dat door Bousset gedetailleerd en zonder taboes in kaart wordt gebracht.

Sigrid Bousset is er voortreffelijk in geslaagd om – met een mix van distantie en betrokkenheid en van kritische zin en empathie – Ivo Michiels en de vele mensen uit zijn omgeving te geven wat hen toekomt. Alleen al omwille van de nuance verdient *Wat ik haar niet vertelde* een eresaluut!